

~~также весьма разнообразны: вербальные и невербальные. Это слова и фразы живой речи, связанные с прецедентными событиями; медиафайлы и песни, изображения и их номинации; события и их номинации; реальные и вымышленные персонажи и их номинации. Основные функции интернет-мема при его прецедентном функционировании – функции воздействия, коммуникации и сохранения информации.~~

~~Список использованной литературы~~

- ~~1. Броди Р. Психические вирусы / Ричард Броди — М.: ИВЦ Маркетинг, 2002. — 192 с.~~
- ~~2. Докинз Р. Эгоистичный ген / Ричард Докинз — М.: Мир, 1993. — 318 с.~~
- ~~3. Рид Р. Основы теории передачи информации / Ричард Рид — М.: «Вильямс», 2004. — 304 с.~~
- ~~4. Юлина Н. С. Козволюция природы-культуры и "мем-вирусы". Творение самости языком / Н. С. Юлина // Философская мысль в США. XX век. — М.: Канон+, 2010. — С. 387–389.~~

Надежда Джогера

СЛОВООБРАЗОВАНИЕ НАРЕЧИЙ В ДИАХРОНИИ

Одной из главных задач современной дериватологии является разграничение явлений синхронии и диахронии в различных словах, группах и классах слов.

Диахроническое и синхронное состояния языка неразрывно связаны между собой, и эта связь отражает соотношение процесса и результата, воспринимаемого на определенном этапе дальнейшего развития. Синхронное и диахроническое словообразование нельзя смешивать, но нельзя и резко противопоставлять, так как современное состояние словообразовательной системы – это только определенный фрагмент временной оси.

Еще на рубеже XIX – XX вв. требование разграничивать синхронное словообразование и диахроническое выражали блестящие русские языковеды И. А. Бодуэн де Куртенэ и Ф. Ф. Фортунатов.

Диахронический взгляд на язык позволяет понять, как сложились те явления, которые характеризуют его современное состояние.

В представленной статье мы, опираясь на богатый опыт исследований, накопленный в языкознании, хотим на основе диахронического аспекта раскрыть особенности словообразования такой части речи, как наречие. Обзор научных работ позволяет заключить, что изучение русского наречия достигло серьезных результатов, которые, тем не менее, нельзя назвать исчерпывающими и непротиворечивыми. Несмотря на возросший в последнее время интерес к изучению семантики и закономерностей функционирования наречия, исследователи этого участка языковой системы констатируют меньшую научную разработанность категории наречия в сравнении с другими частями речи.

Словообразование как особый раздел языкознания стало складываться в 40 – 50-е годы XX века, прежде всего благодаря трудам В. В. Виноградова, Г. О. Винокура [2], [3].

Диахронный аспект предполагает, что как система, так и единицы этой системы рассматриваются в развитии, в их изменении во времени. А синхрония – это такой аспект изучения, когда система и единицы системы рассматриваются как существующие в одно и то же время. Это срез языкового состояния одного времени.

Синхроническое изучение языка не является внеисторическим. Это исследование связей, отношений в языке определенной эпохи, т. е. изучение исторически конкретное. И. А. Бодуэн де Куртенэ призывал: «Не мерить язык одной эпохи аршином другой эпохи!» [1, 56].

В связи с разграничением синхронного и диахронного аспекта в словообразовании необходимо провести линию также между синхронными и диахронными способами словообразования.

Диахронные способы словообразования – это такие способы, при которых в качестве средства выражения словообразовательного значения выступает всё слово целиком, а не отдельные морфемы, и при котором между производящим и производным словом нет отношений мотивации.

Основным процессом словообразования наречий в диахронии является процесс адвербиализации, т.е. переход в наречия других частей речи. Установлено, что в наречия могут переходить практически все части речи. Адвербиализация – переход, характеризующийся разнообразием и многоаспектностью.

Наречия, образованные путем адвербиализации, могут сохранять в своем составе вышедшие из употребления слова (ср. *босиком, украдкой, без умолку, до упаду*) и грамматические формы, например, формы косвенных падежей кратких прилагательных (ср. *досуха, навеселе, смолоду*).

Адвербиализация представляет собой постепенный процесс отрыва словоформы от системы словоизменения данного слова и ее уподобления в грамматическом отношении наречию. Данный процесс отражается на письме в тенденции к слитному написанию бесспорных наречий, возникших из предложно-падежных форм (ср. *влез наверх и влез на верх горы*), и в отсутствии обособления адвербиализованных деепричастий (ср. *шел молча и осторожно*).

Понятие адвербиализации сформировалось в рамках исторического подхода к словообразованию. В синхронных описаниях словообразовательных отношений оно обычно не используется. Наречия типа *набекрень, чересчур*, не имеющие живых формально-семантических связей с другими словами, трактуются как непроизводные с современной точки зрения. Наречия же, сохранившие такие связи, рассматриваются как образованные суффиксальным или префиксально-суффиксальным способом: *босиком – от босой, досуха – от сухой, вслепую – от слепой, оцупью – от оцупать, до упаду – от упасть*.

Языковые явления существуют не изолированно друг от друга, а в связи друг с другом, образуя целостную языковую систему. Поэтому изменение одного явления влечёт за собой изменение других явлений и, следовательно, всей языковой системы.

Диахроническая лингвистика должна изучать не только историю отдельных явлений, но и историю языковой системы в целом. Это возможно сделать путём установления синхронных срезов в истории системы языка и их преемственности, переходов от одного к другому. Синхронный срез – состояние системы языка, установленное для определённой точки во времени. В истории языка можно наметить несколько синхронных срезов, относящихся к разным периодам развития языка; временные промежутки между срезами – это периоды, когда шло изменение отдельных явлений, приведшее к новому состоянию системы.

Мы исследовали процесс адвербиализации имён существительных. В ходе проведённого нами анализа было установлено, каким именно образом и под влиянием чего имена существительные перешли в разряд наречий. Для этого выбранные наречия были распределены на определённые группы, что в дальнейшем позволило узнать, как образовывались конкретные наречия. Была определена исконная основа наречий – их

производящая база. Было установлено, что наречия, образованные путем адвербиализации имён существительных, могут сохранять в своем составе вышедшие из употребления слова и грамматические формы.

1. Наречия, состоящие из предлога и формы родительного падежа единственного числа существительного.

Образовано с помощью предлога «до» и существительного в Р.п. ед. числе.

Дотла

Дотла – без остатка, до основания – от сущ. «тло» со значением «дно, основание».

В древности жилища строились в основном деревянные, пола не было, утрамбованную землю смазывали глиной и посыпали сухим сеном или соломой (это и было «тло»). Горели такие дома часто. Сгореть «до тла» – до пола, до основания. Позже, когда в избах появились пол и потолок, слово «тло» исчезло, оставшись только в наречии.

Образовано с помощью предлога «в» и существительного в Р.п. ед. числе.

Внутри

Наречие внутри родилось от существительного, которого сейчас нет, утръ – «утроба». Писалось оно когда-то раздельно: вън (предлог) + утръ значит «в(н)утри», сейчас пишется слитно.

Образовано с помощью предлога «с» и существительного в Р.п. ед. числе.

Сначала

Образовано из с - + начало, далее от гл. начать, от праслав. , от кот. в числе прочего произошли: др.-русск. начати, начьну, ст.-слав.начѣти, начьнѣ (греч. ἄρχομαι), за-чѣти, зачьнѣ (πρόῃκειν), русск. начать, почать.

Сверху

Происходит от существительного верх, далее от праслав., от кот. в числе прочего произошли: др.-русск. върхъ, ст.-слав. върхъ (греч. κορυφή, ἄκρον), русск. верх.

Образовано с помощью предлога «из» и существительного в Р.п. ед. числе.

Издали

С большого расстояния, на большом расстоянии.

Из из - + даль, далее от праслав. *dаль, от кот. в числе прочего произошли: русск., укр. даль.

2. Наречия, состоящие из предлога и формы дательного падежа единственного числа существительного.

Образовано с помощью предлога «по» и существительного в Д.п. ед. числе.

Посередине

В середине, в центре чего-либо.

Происходит от приставки по + праслав. *serda, от кот. в числе прочего произошли: др.-русск. середá, ст.-слав. срѣда (др.-греч. μέσον, τέταρτη), укр. середá, середина

Образовано с помощью предлога «к» и существительного в Д.п. ед. числе.

Кстати

В нужный, удобный, подходящий момент; пользуясь случаем, заодно, вместе с тем.

Сращение предлога «к» и Д.п. ед. числа существительного статья.

3. Наречия, состоящие из предлога и формы винительного падежа единственного числа существительного.

Образовано с помощью предлога «в» и существительного в В.п. ед. числе.

Взамен

Вместо, в обмен на что-нибудь.

Происходит от существительного мена, от праслав. *měna, от кот. в числе прочего произошли: др.-русск., ст.-слав. мѣна (греч. συνάλλαγμα), русск. мена.

Образовано с помощью предлога «на» и существительного в В.п. ед. числе.

Набекрень

Имея наклон набок (о манере ношения головного убора).

Сращение предлога «на» и сущ. бекрень "бок", в диалектах еще известного.

Набекрень – набок. Слово бекрень сейчас не употребляется, хотя раньше именно так называли бок человека.

4. Наречия, состоящие из предлога и формы творительного падежа единственного числа существительного.

Образовано с помощью предлога «за» и существительного в Т.п. ед. числе.

Замужем

Происходит от словосочетаний «за мужем», «за мужа», далее от праслав. *mQžь, откот. в числе прочего произошли: др.-русск. мужь, ст.-слав. мжжь (др.-греч. ἀνήρ), русск. муж.

5. Наречия, соотносительные с формой предложного падежа.

Образовано с помощью предлога «на» и существительного в П.п. ед. числе.

Настороже

В состоянии напряжённого ожидания чего-либо.

Происходит от праслав. *storžь, от кот. в числе прочего произошли: др.-русск. сторожь, ст.-слав. стражь (др.-греч. φύλαξ; Супр.), русск., укр. стóрож.

Накануне

В предыдущий день.

Накануне образовано от канун, стар. знач.: "молитва, богослужение в канун праздника", первонач. "время вечернего богослужения, чтение церковного канона".

6. Наречия, соотносительные с формой множественного числа.

Здесь представлены сравнительно немногочисленные следы форм множественного числа существительного, преимущественно от слов, обозначающих составные предметы, сложные действия и состояния. К данным наречиям относятся:

Образовано с помощью предлога «в» и существительного в В.п. мн. числе.

Вдребезги

Вдребезги – на мелкие куски, осколки – от сущ. «дребезг» со значением «черепок, осколок».

Дребезг – это осколок, черепок, который при ударе или падении издает звуки, дребезжит. Поскольку сейчас глиняной посуды очень мало и бьется она нечасто, мы чаще употребляем наречие «вдребезги», чем существительное «дребезг».

Образовано с помощью предлога «в» и существительного в П.п. мн. числе.

Впотьмах. Зафиксированы два варианта происхождения.

Без света, в темноте.

Происходит от праслав. *тъма, от кот. в числе прочего произошли: др.-русск., ст.-слав. тъма (греч. σκότος; Остром., Ассем., Супр.), русск. тъма.

Образовано от существительного «в потьма». В литературном языке «потьма» употребляется только с предлогом «в».

Таким образом, нами было установлено, как именно и под влиянием чего имена существительные перешли в разряд наречий, и как наречия, образованные путем адвербиализации имён существительных, сохраняют в своем составе вышедшие из употребления слова и грамматические формы.

Нами обращено особое внимание на то, что близость существительного и наречия объясняется их способностью употребляться в качестве обстоятельства. Наличие общей синтаксической функции мешает четкому противопоставлению частей речи, "размывая" границу между ними, и создает благоприятные условия для перехода существительных в наречия.

Наречная лексика занимает значительное место в словарном составе русского языка, его грамматическом и коммуникативном строе. Она характеризуется семантической и функциональной разноплановостью. Образование отдельных разрядов наречий в современном русском языке является высокопродуктивным, наречные лексемы активно употребляются в разных формах речевой коммуникации и включены в обширный круг языковых связей.

Адвербиализация в системе частей речи остается до сих пор сложной, окончательно не решенной и достаточно дискуссионной. В результате процессы взаимодействия частей речи продолжают исследоваться с противоречивых позиций.

В разных явлениях адвербиализации имен наблюдается столкновение диаметрально противоположных тенденций. С одной стороны, наречие выступает как грамматическая категория, притягивающая к себе остатки и вымирающие, слабые типы именных форм и конструкций и на их основе воздвигающая свою собственную систему грамматических форм и функций. Но, с другой стороны, и некоторые продуктивные категории имен существительных (например, творительный образа действия или конструкции с местным-предложным падежом и предлогами «в» и «на» для обозначения состояния, назначения и т. п.) широко пополняют класс наречий. Кроме того, в категорию наречий зачастую переходят идиоматизмы и фразовые сочетания.

Список использованной литературы

1. Берман И. М. Очерки методики обучения чтению на иностранном языке [Текст] / И. М. Берман, В. А. Бухбиндер. – К.: Вища школа, 1977. – 174 с.
2. Виноградов В. В. Вопросы современного русского словообразования // Избранные труды: Исследования по русской грамматике / Виктор Владимирович Виноградов. – М.: Наука, 1975.– С. 155–165.
3. Винокур Г. О. Заметки по русскому словообразованию // Избранные работы по русскому языку / Григорий Осипович Винокур. – М. : Учпедгиз, 1959. – С. 419–442.

СЕМАНТИКА ЛЕКСЕМИ «СВОБОДА» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ: ЗА СЛОВНИКАМИ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

На сьогоднішній день одним з найпріоритетніших та найактуальніших напрямків сучасної лінгвістики є висвітлення проблеми взаємовідношення лінгвальних та естралінвальних чинників, що зумовлюють функціонування мовних одиниць. Статтю звернено до низки вагомих проблем, серед яких систематизація та поглиблення окремих положень звернених на вивчення семантичного поля лексем «свобода» і «воля» в українській та російській мовах.

Для визначення семантичного наповнення лексеми «свобода» в сучасній російській мові проаналізуємо походження слова та його словникові значення, зафіксовані в тлумачних словниках. За свідченням М. Фасмера, лексема «свобода» має праслов'янське походження: «праслав. *sveboda, sveboda "свобода" связано с цслав. *Свобѣство, Собѣство* "persona", где *svobъ от svojъ (см. *Свой*), т. е. "положение свободного, своего члена рода"» [8, V, 583]. Етимологічно значення лексеми «свобода» загалом відповідає сучасному розумінню. Проте в давньоруській мові це слово позначало й назву поселення вільних людей – *слободу*, зафіксоване в Лаврентьєвському літописі в XIII столітті [8, III, 582]. У тлумачному словнику В. Даля, що фіксує значення слів на початку XX ст. і передає й діалектні особливості російської лексики, лексема «свобода» представлена в такий спосіб: «**Свобода** ж. **слобода** юж. зап. слов. **свободъ** вост. слов. своя воля, просторъ, возможность действовать по-своему; отсутствие стеснения, неволи, рабства, подчинения чужой воле. *Свобода* понятие сравнительное, она может относиться до простора частного, ограниченного, к известному делу относящемуся, или к разным степеням этого простора, и, наконец, к полному, необузданному произволу или самовольству» [2, IV, 151–152]. У цій словниковій дефініції подано лише одне значення слова «свобода», але воно охоплює можливі семантичні аспекти значеннєвої структури: ядерним компонентом виступає ототожнення свободи і волі, а саме «можливість діяти по-своєму, на власний розсуд», отже, свободу тлумачили як відсутність обмежень з боку інших людей в аспекті прийняття рішень і реалізації дій. На периферії в цьому визначенні фіксуємо такі компоненти значення, як «непідкорення чужій волі», «відсутність рабства», «відсутність обмежень простору» та – крайній випадок – свавілля.

Інший тлумачний словник російської мови, що був одним з найавторитетніших за радянських часів, 4-томний словник за редакцією Д. Ушакова подає слово «свобода» як полісемічну лексему, де витлумачено чотири значення: «**Свобода**, ы, ж. 1. только ед. Возможность проявления субъектом своей воли (см. воля в 1 знач.; филос.). 2. *Только ед.* Положение, при котором отсутствуют ограничения и стеснения, связывающие общественно-политическую жизнь и деятельность какого-н. класса или всего общества. 3. чего. Возможность беспрепятственно, без стеснения и принуждения действовать в какой-н. области общественной жизни (полит.). 4. только ед. Состояние того, кто не находится в заключении, в неволе, кто не лишен возможности передвигаться по собственной воле» [6, 95–96]. У цьому визначенні зафіксовано ядерну сему, що ототожнює свободу і волю у філософському сенсі, це «можливість власного волевиявлення». До того ж позначено, що іменник «свобода» в цьому значенні має лише форму однини, як і більшість абстрактних

лексем. У такому тлумаченні лексема «свобода» насамперед пов'язана з індивідуальною необмеженістю волі. На периферії представлено таке значення лексеми, як «відсутність будь-яких обмежень для певної групи людей», тобто абстрактна лексема, вжита також в однині, розширює свою семантику від індивідуальної волі – до колективної. Це переносне значення вказує на розуміння свободи не лише для окремих індивідів, як внутрішнього, самотійного волевиявлення, а й витлумачення свободи як колективного, суспільного волевиявлення без будь-яких обмежень. Крім близької периферії, у структурі семантичного значення можна виявити й віддалену периферію: «вільна діяльність у політичній сфері життєдіяльності» та «відсутність примусового обмеження волі, що характерне для злочинців». Перше значення обмежене функціонально: слово «свобода» вживають у такому значенні лише в політичній сфері, а друге значення так само обмежено за вживанням через семантичний зв'язок зі сферою юриспруденції. Отже, розширення семантики лексеми «свобода» відбулося насамперед за рахунок перенесення індивідуальних властивостей на групу людей, на колектив.

Найширша семантична структура репрезентована в чотиритомному академічному тлумачному словнику російської мови (далі МАС – Малий академічний словник): **Свобода**, -к, ж. 1. Способность человека действовать в соответствии со своими интересами и целями, опираясь на познание объективной необходимости. 2. Отсутствие политического и экономического гнета, отсутствие стеснений, ограничений в общественно-политической жизни и деятельности какого-л. класса или общества в целом. 3. Отсутствие крепостной зависимости рабства. 4. Состояние того, кто находится в заключении, в неволе. Отсутствие преград, затворов; воля, простор. 5. Личная независимость, самостоятельность, отсутствие зависимости от кого-чего-л. или связи с кем-, чем-л. мешающим, стесняющим. Отсутствие стеснений, ограничений, возможность поступать по своей воле, своему усмотрению. 6. чего и с неопр. Возможность действовать в какой-л. области без ограничений, запретов, беспрепятственно. 7. Легкость, отсутствие затруднений в чем-л. 8. Непринужденность, отсутствие связанности. 9. Разг. Свободное, незанятое время; досуг [4, IV, 341]. Це визначення демонструє розширення семантичної структури значення слова до 9 компонентів, серед яких можна також виокремити ядерні і периферійні семи. Ядерна сема лексеми «свобода» представлена в прямому значенні: «здатність людини діяти відповідно до своїх інтересів і цілей, спираючись на пізнання об'єктивної дійсності». Таке тлумачення засвідчує розуміння свободи як характеристику індивіда, його сутність вияв, внутрішню ознаку, характерну для окремої людини. Ядерний компонент збігається із заявленими в інших словниках й лише детальніше визначає сучасне розуміння індивідуальної свободи. Ближня периферія залишається в межах розширення значення на групу людей: «відсутність будь-яких обмежень для дій певного класу людей або суспільства в цілому». Дальня периферія семантичної структури стосується відсутності обмежень як у діях окремих суб'єктів, так і групи людей, проте переважає семантика індивідуальної свободи та відсутності обмеження індивідуального характеру – у просторі, часі, пересуванні тощо.

Отже, семантична структура лексеми «свобода» в російській мові має ядерним компонентом «відсутність обмежень у діях окремої людини та її вільне волевиявлення», а периферійні семи пов'язані з розширенням цього значення у бік групи людей як суб'єкта необмежених дій та волевиявлення та функціональним обмеженням щодо вживання лексеми в різних сферах життєдіяльності людини.

«Великий тлумачний словник української мови» дає таке тлумачення лексеми «свобода». **Свобода**, -и, ж. 1. Відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень у

суспільно-політичному житті якої-небудь верстви або всього суспільства; воля // Державний суверенітет. 2. Перебування не під арештом, не ув'язненим, не в неволі і т. ін. 3. Життя, існування і т. ін. без залежності від кого-небудь, можливість поводитися на свій розсуд. 4. Можливість діяти без перешкод і заборон у якій-небудь галузі. *Свобода слова*. 5. Філософська категорія. Можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. 6. Легкість, відсутність утруднень у чому-небудь. 7. Заст., рідко. Простота, невимушеність у поведженні. 8. розм. рідко. Вільний від праці час [1, 1109].

Як бачимо, в цьому тлумаченні подано 8 різних визначень, серед яких ядерна сема пов'язана не з особистою свободою людини, а з суспільно-політичним життям, свободою на державному рівні. Словник пояснює лексему «свобода» як відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень у суспільно-політичному житті якої-небудь верстви або всього суспільства, тобто ядерним компонентом виступає свобода в політиці й економіці. Друге значення також демонструє соціально-законодавчі обмеження. Лише в третьому визначенні подано сему, пов'язану з особистою свободою людини. Зважаючи на це, семантичним ядром у цьому словнику є «відсутність обмежень» на соціально-політичному рівні, а ближня периферія представлена значенням волі та необмеженості поведінки конкретної людини. До ближньої периферії уналежнюємо й сему «відсутність перешкод» для діяльності в будь-якій галузі та філософське тлумачення свободи як «необмеженості» волі. Крім того, подано й значення, що є застарілим – свобода як простота, невимушеність у поведженні. Дуже важливим поясненням лексеми «свобода» є «перебування не під арештом, не ув'язненим, не в неволі». З цього значення випливає тісний зв'язок зі словом «воля». На дальню периферію входять значення «свободи»: відсутність утруднень у чому-небудь, відпочинок й простота у поведженні. Дальня периферія представлена стилістично маркованими значеннями, здебільшого розмовно-побутової стилістики.

«Новий тлумачний словник української мови» подає також 8 лексичних значень. **Свобода, и, ж.** 1. Відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті якого-небудь класу або всього суспільства; воля, вільність. Державний суверенітет. Демократичні свободи — визначена законом можливість участі громадян у суспільно-політичному житті країни, сукупність усіх політичних прав громадян. 2. Перебування не під арештом, не ув'язненим, не в неволі і т. ін. 3. Життя, існування і т. ін. без залежності від кого-небудь, можливість поводитися на свій розсуд, простота, невимушеність. 4. Можливість діяти без перешкод і заборон у якій-небудь галузі. *Свобода слова*. 5. Філософська категорія – можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. 6. Легкість, відсутність утруднень у чому-небудь. 7. *заст., рідко*. Простота, невимушеність у поведженні. 8. *розм. рідко*. Вільний від праці час [3, I, 255].

Лексема «свобода» насамперед пов'язана з індивідуальною необмеженістю волі. У словнику представлено таке значення лексеми, як «відсутність обмежень у житті якого-небудь класу або певної групи людей», тобто абстрактна лексема розширює семантику, йде перехід від індивідуальної волі до колективної. Це значення вказує на значення свободи як колективного волевиявлення. Структура лексичного значення слова «свобода» в цьому словнику повністю збігається з попереднім: як кількість, так і характер семантичних складників лексичного значення є ідентичним.

Широко представлена семантика лексеми «свобода» в «Словнику української мови в 11 томах». Словник дає повне тлумачення слова, значення об'єднанні з двох попередніх словників. Подається ілюстративний матеріал до кожного тлумачення. **Свобода, и, жін.**

1. Відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті якого-небудь класу або всього суспільства; воля. Державний суверенітет. 2. Перебування не під арештом, не ув'язненим, не в неволі і т. ін. 3. Життя, існування і т. ін. без залежності від кого-небудь, можливість поводитися на свій розсуд. 4. Можливість діяти без перешкод і заборон у якій-небудь галузі. Свобода слова. 5. Філософська категорія – можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. 6. Легкість, відсутність утруднень у чому-небудь 7. заст., рідко. Простота, невимушеність у поведженні. 8. розм., рідко. Вільний від праці час [5, IX, 98].

Ця дефініція майже повністю збігається з попередніми. Вважаємо, що саме лексичне значення, представлена в «Словнику української мови» в 11 томах є базовим, оскільки хронологічно цей тлумачний словник був першим і найповнішим, а наступні лише його наслідували. Згідно з цим визначенням і попередніми семантичними структурами зазначимо, що лексичну структуру можна змоделювати так: 1) ядерна сема «відсутність обмежень у житті суспільства», тобто колективна, суспільна політична свобода, воля; 2) ближня периферія – семи «необмеженість поведінки людини» як і необмеження волі, «неперебування під арештом», так і необмеженість на філософському і діяльнісному рівні, усі семантичні компоненти ближньої периферії стосуються індивідуальної свободи; 3) дальня периферія представлена стилістично маркованими значеннями – «вільний час», «відсутність утруднень» тощо, тобто свободу витлумачено в побутовому значенні. Отже, семантична структура лексеми «свобода» розгортається від групового, колективного до індивідуального необмеження дій і волі людини.

Порівнюємо структуру лексичного значення в обох мовах. У російській мові ядерна семантика пов'язана з необмеженням дій і волі окремої людини, тоді як в українській мові це значення представлене лише на ближній периферії. Проте в українській мові ядерним стає розуміння свободи як суспільно-політичної риси, необмеженості дій спільноти і держави, що принципово відрізняється від представленого в російській мові. Важливим вважаємо саме цю переактуалізацію значення на індивідуальну свободу в російській мові а противагу українській. Можливо, це зумовлено особливостями лінгвоментальності українців і росіян, проте це припущення потребує подальших наукових розвідок. Інші семантичні компоненти, зокрема елементи ближньої і дальньої периферії збігаються в обох мовах.

Найширша семантична структура лексеми «свобода» російської мови представлена в МАС, а української мови – в «Словнику української мови в 11 томах». Якщо порівняти значення в двох словниках, то помітно, що МАС має більше тлумачень. На відмінну від «Словника української мови в 11 томах», МАС розглядає свободу як відсутність кріпосної залежності. Але якщо ядро є спільне, то периферія в словниках української та російської мов відрізняється, українські словники не позначають свободу як відсутність рабства, ближня і віддалена периферія в словниках має різні значення.

Для визначення асоціативного поля лексеми «свобода» в українській і російській мовах ми провели вільний асоціативний експеримент. В експерименті брали участь 30 респондентів, які давали асоціації окремо один від одного, з них 15 – україномовні, 15 – російськомовні. Це студенти 2–5-го курсів філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Ми обирали інформантів за рідною мовою, щоб побачити спільність/відмінність асоціацій російськомовних та україномовних реципієнтів.

Представимо отримані результати в таблиці (див. *Табл. 1*).

Результати асоціативного експерименту

Україномовні інформанти	Російськомовні інформанти
<i>Асоціації на лексему «свобода»</i>	
Воля (9), незалежність (6), Тягнибок (2), мати (1), мати й батько (1), життя (3), слова (2), вибору (1), політ (1), неволя (1), прапор (2), простір (1)	Воля (5), життя (5), незалежність (3), політ птаха (2), вільний (2), далечинь (2), небо (2), простір (1), світ (1), неволя (1), природа (2)

В асоціативному ряді ядерним компонентом лексеми «свобода» є «воля, слова, вибору», але на периферії функціонують відмінні значення, ніж ті, які зафіксовані в словниках. У поданих асоціаціях функціонують такі слова як: *Тягнибок, політ птаха, прапор, мати й батько*. Подання таких асоціацій говорить про те, що поява нових слів демонструє те, що лінгвальне середовище людини пов'язане з екстралінгвальним.

Асоціативне поле в носіїв різних мов має спільне ядро. У двох групах інформантів частотною асоціацією є *воля, незалежність*. Це говорить про те, що розуміння інформантами лексеми «свобода» має спільну семантику з тлумаченнями в словниках. Периферія асоціативного поля має спільні значення з тлумаченнями, які зафіксовані в тлумачних словниках. До таких значень належать розуміння свободи як *відсутність неволі*.

Отже, розуміння лексеми «свобода» по-різному проявляються в різних словниках, вони мають спільне ядро, але мають різну периферію. Асоціації мають спільний ядерний компонент: волю асоціюють зі свободою, але в асоціаціях проявляється суб'єктивність інформантів, вони пов'язують лексеми зі словами, які важливі інформантам на сьогодні.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови ; [уклад. В. Бусол]. – К. : Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 томах / В. Даль. – Т. 4. – М. : Наука, 1980. – 877 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : в 3 томах ; [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2008.
4. Словарь русского языка : В 4-х т. ; ред. А. П. Евгеньева. – М. : Русский язык, 1957–1961.
5. Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наука, 1970–1980.
6. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. Ушакова Д. Н. – М. : Государственный институт «Советская энциклопедия»; ОГИЗ, 1978.
7. Український асоціативний словник : У 2 т. – Т. 1 : Від стимулу до реакції. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 344 с.
8. Фасмер М. Етимологический словарь русского языка в 4-х т. / М. Фасмер. – М. : Прогресс, 1973. – Т. 1–4.